

Ο ΟΛΥΜΠΟΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΚΟΙΤΙΔΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΑΧΙΛΛΕΩΣ Γ. ΛΑΖΑΡΟΥ

Καθηγητοῦ

Ἰωνίδειου Πρωτύπου Σχολῆς Πειραιῶς

Ὁ Ὀλυμπος ἀποτελεῖ τὸν νοτιοανατολικὸ ὄγκο τοῦ ὄρει-
νοῦ συγκροτήματος, ποῦ χωρίζει τὴ Θεσσαλία ἀπὸ τὴ Μα-
κεδονία.

Τὸ ὄρος τοῦτο διαφέρει ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ καὶ
ξένα, γιατί ἐκεῖνα συμπλέκονται συνήθως μὲ τὶς παραφύ-
δες τους καὶ χάνουν κατὰ κάποιον τρόπο τ' ἀναστήματά
τους, ἐνῶ τοῦ Ὀλύμπου ἡ κορμοστασιά προβάλλει ξεκά-
θαρη καὶ ὀλομόναχη.

Στὸ βόρειο καὶ βορειοανατολικὸ μέρος του ἀπλώνεται
χαμηλὰ ἡ πεδιάδα τῆς Πιερίας καὶ τὰ γαλανὰ νερά τοῦ
Θερμαϊκοῦ λούζουν ταπεινὰ τὰ πόδια του. Στὸ ἀνατολι-
κὸ ὁ Δίας ὁ Πυλῶρος μὲ τοὺς γιγάντιους βραχίονες κατὰ
τὴ στιγμή τῆς μάχης μὲ τοὺς Τιτᾶνες ξεκόλλησε τὴν Ὅσσα
ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο ἀνοίγοντας ἀνάμεσα τὴν πανώρια κοι-
λάδα τῶν Τεμπῶν. Στὸ νότιο, ὅπου παρουσιάζονται τὰ ρι-
ζοβούνια τοῦ Κάτω Ὀλύμπου, γίνεται πάλι μὲ θεϊκὸ χέρι
διαχωριστικὴ γραμμὴ ἡ μαγευτικὴ κοιλάδα τῶν Λειβή-
θρων τῆς Καρυᾶς.

Στὸ νοτιοδυτικὸ τάπητας πολύχρωμος στρώνεται ἡ εὐ-
φορῆ Περραιβία τῆς Ἐλασσόνας καὶ σ' ἓνα κομμάτι τοῦ
δυτικοῦ μικροῦ μόνον ἐνωτικὸ διακρίνεται διάφανο ἴσα-
ῖσα νὰ βοηθῆ στὴν εὐκολώτερη ἀνάβαση τῶν Μουσῶν
ἀπὸ τὰ Πιέρια στὸν Ὀλυμπο. Τὸ ὑπόλοιπο δυτικὸ ἀλλα-
κώνεται βαθιὰ μὲ τὴν χαράδρα τῶν δοξασμένων Στενῶν
τῆς Πέτρας.

Ἔτσι λοιπόν, ποῦ ὀρθώνεται ὁ Ὀλυμπος ἐλεύθερος καὶ
ἀπότομος στὰ μάτια τοῦ μικροσκοπικοῦ ἀνθρώπου, τὸ φυ-
σικὸ τὸ ὕψος 2.917 μέτρα παίρνει διαστάσεις ἄπειρες, γι-
γαντώνεται.

Υπάρχει, ὅμως, καὶ μιὰν ἄλλη σημαντικὴ διαφορὰ. Γιὰ
κανένα ἄλλο βουνὸ δὲν ἔγινε τόσος λόγος ἀπ' τοὺς ἀρχαι-
ους χρόνους ὡς τὰ σήμερα. Μὲ τὸν Ὀλυμπο καταγίνον-
ται ἡ ἀναφέρονται σ' αὐτὸν ἀναρίθμητοι. Σχεδὸν ὅλοι οἱ
ἀρχαῖοι Ἑλληνες συγγραφεῖς: Ὀμηρος, Ἡσίοδος, Ἡρό-
δοτος, Θουκυδίδης, Πλάτων, Πίνδαρος, Ξενοφῶν, Πολύ-
βιος, Λουκιανός, Πλούταρχος, Στράβων, Αἰλιανός, Ἀ-
πολλόδωρος. Πολλοὶ ξένοι, ὅπως οἱ Γάλλοι Ντεσάρμ
καὶ Ρισπὲν μὲ τὰ ὀγκώδη ἔργα τους γιὰ τὴ θρησκεία καὶ
τὸν βίο τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ἄγγλος Νίλσον μὲ τὸ περισπού-
δαστο ἔργο του «Ὁ Ὀλυμπος στὴν κλασσικὴ μυθολογία»
καὶ ἄλλοι, ποῦ ἀσχολήθηκαν μὲ τοὺς Θεοὺς καὶ τὰ ἦθη
τους καὶ τὶς ἐπιδράσεις τους στοὺς ἀρχαίους, μὲ περιγρα-
φὲς τοῦ Ὀλύμπου, γιὰ τὶς καλλονὲς καὶ τὶς χάρες του.
Πολλοὶ εἶναι καὶ οἱ Νεοἕλληνες μελετητές, ποῦ τὸν ἐξε-
τάζουν ἀπὸ τὶς ἴδιες πάνω-κάτω ἀπόψεις, καθὼς καὶ ἀπὸ
φυσιολατρικὲς, τοπογραφικὲς καὶ ὀρειβατικὲς, ὄχι μόνον
στὴν ἑλληνικὴ ἀλλὰ καὶ σὲ ξένες γλῶσσες, μιὰ προσπά-
θεια καθ' ὅλα ἀξιεπαινετὴ σὰν τοῦ Ἡλία Νικοπούλου καὶ
τοῦ μεγάλου φυσιολάτρη καὶ λογοτέχνη Ἀκαδημαϊκοῦ
Ἡλία Βενέζη. Ἀξιωματικὴν ἰδιαίτερα θεωρεῖται καὶ
ἡ μελέτη τοῦ Ρώσου Οὐσπένσκου, ποῦ περιγράφει τὰ Χρι-
στιανικὰ ἱερά τοῦ Ὀλύμπου, τὰ μοναστήρια καὶ τὰ μετό-
χια, πολὺ δὲ ἐνδιαφέρουσα ἡ ἐργασία τοῦ μεγάλου λαογράφου
Ν. Πολίτη, ποῦ περιέσωσε στίς παραδόσεις τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ Λαοῦ τὴ θρησκευτικὴ θέση τοῦ Ὀλύμπου στὸν
νεοελληνικὸ κόσμο, ὅπως καὶ τοῦ πεζογράφου καὶ ποιη-

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Γ. ΛΑΖΑΡΟΥ

Ἐγεννήθη τῷ 1930 ἐν Ἐλασσόνι, ἐνθα ἔλαβε καὶ τὴν ἐγκύκλιον μόρ-
φωσιν. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὡς καθηγητὴς ἐδίδαξεν εἰς διάφορα γυ-
μνάσια τῆς Θεσσαλίας καὶ ἤδη ἀπὸ τετραετίας διδάσκει εἰς τὴν Ἰω-
νίδειον Πρωτότυπον Σχολὴν Πειραιῶς. Ἀναπτύσσει ἐξαιρετὸν πνευ-
ματικὴν καὶ κοινωνικὴν δράσιν, τυχῶν ἐνεκα ταύτης τιμητικῶν δια-
κρίσεων. Διετέλεσε πρόεδρος Μορφωτικοῦ Συλλόγου Ἐλασσόνας,
ἐκτ. Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων περιφερείας Ὀλύμπου κ.ά. Ἐπρω-
τοστάτησεν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῶν γυμνασιακῶν διδαστηρίων Ἐλασ-
σόνας καὶ Δεσκάτης, εἰς τὴν ἴδρυσιν Λαϊκῆς Βιβλιοθήκης καὶ Ἀρ-
χαιολογικοῦ Μουσείου ἐν Ἐλασσόνι, εἰς τὴν δημιουργίαν Βιβλιο-
θήκης γυμνασίου Δεσκάτης. Δημοσιογραφεῖ εὐδοκίμως, κεκτημένος
σχετικὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας, καὶ ἐδημοσίευσεν
αὐτοτελῶς τὰ κάτωθι: 1) Κατάλογος Ἐντύπων Βιβλιοθήκης Ὀλυμ-
πιωτίσεως, 2) Γλυκοχάραμα Νεοελληνικῆς Παιδείας, 3) Φιλικὴ Ἐ-
ταιρεία. Ἐπίσης εἰς ἡμερησίον καὶ περιοδικὸν τύπον μελέται: 1)
Τέχνη-Ἀρχαία Τραγωδία, 2) Ἀρχαῖος Ἑλληνισμός καὶ Ἀτομικὸς
Αἰὼν, 3) Μορφολογικὰ στοιχεῖα στὴν Ὀδύσεια. Ἄρθρα καὶ ἐπι-
φυλλίδες: 1) Προσωπογραφίαι Ἀρχαίων α) Ἡρών, β) Ἀρχιμήδης κ.ά.,
2) Ἱστορικά: α) Καραμιχάλης, ὁ πρῶτος Κλέφτης, β) Πάνος Ζῆδρος,
ὁ Ἐξάρχος Θεσσαλίας καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας, γ) Οἱ Κουτσόβλα-
χοὶ στὴ Θεσσαλία. 3) Νεοελληνικὴ Φιλολογία: α) «Ζητιάνος» Α.
Καρκαβίτσα, β) Κ. Παλαμάς, γ) Δ. Σολωμός κ.ά. 4) Παιδαγωγικά-
ἐκπαιδευτικά: α) Τὸ πρόβλημα τῆς Νεότητος, β) Ὁ διαχωρισμός
τοῦ Γυμνασίου κ.ά. Ἐδωσε δὲ διαλέξεις εἰς διαφόρους πόλεις.

τοῦ Χρήστου Χρηστοβασίλη, ποῦ συγκέντρωσε τὰ δημο-
τικὰ τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου καὶ μᾶς χάρισε μιὰν ἀνεκτί-
μητη σειρά κλέφτικων τραγουδιῶν ἀπὸ τὰ πιὸ σπάνια καὶ
ἀξιοσπούδαστα. Κοντολογίης ὅλοι οἱ καιροὶ δοξολογοῦν
τὸν Ὀλυμπο μ' ὅλα τὰ δυνατὰ τους. Δίχως ἀρχὴ καὶ τέ-
λος οἱ θρύλοι, οἱ παραδόσεις καὶ τὰ τραγούδια. Οἱ ρίζες
τοῦ μύθου εἶναι τόσο βαθεῖς ὅσο ψηλές οἱ κορφές τοῦ
ὄρους. Μπροστὰ σ' ἓνα τέτοιο βουνὸ στοὺς προϊστορι-
κοὺς χρόνους σπάζουν τὰ κύματα τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν,
ποῦ ὀρηματικὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τὸ Βορρᾶ. Στ' ἀντίκρουμα
τῆς μεγάλοπρεπῆς καὶ ἐπιβλητικῆς θωριάς τοῦ Ὀλύμπου
οἱ πρῶτοι Ἑλληνες κοντανασαίνου, νιῶθουν ἓνα ρίγος,

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ
Βουλευτής Καρδίτσας

ΚΩΝΣΤ. ΚΑΝΤΑΡΤΖΗΣ
Βουλευτής Βόλου

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΝΑΡΑΣ
Βουλευτής Βόλου

Παλαιοί Θεσσαλοί Βουλευτάι

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
Βουλευτής Βόλου

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ
Βουλευτής Τρικάλων

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΟΦΦΑΣ
Βουλευτής Τρικάλων

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΑΤΣΟΣ
Βουλευτής Βόλου

ΒΑΓΓΟΣ Κ. ΓΚΛΑΒΑΝΗΣ

Βουλευτής Βόλου

«Ο Βάγγος δέν έμοιζε μέ τούς πολλούς. Ήταν μιά ιδιόρρυθμη ιδιοσυγκρασία. Είχε καρδιά άρματωλού και ψυχή άριστοκράτη. Άν ζούσε σ' άλλους καιρούς, ό Χάρος θά τόν εύρισκε κάπου εκεί, στό Μεσολόγγι στην Τριπολιτσά, στό Χάνι τής Γραβιάς. Άλλά και στό Φυλλερό ό Βάγγος έστησε τήν ιερή σημαία τής θυσίας του γιά τήν πατρίδα. Στόν τάφο του εκεί θά πρέπει νά ξαναστηθή ή θρυμματισμένη κολώνα τής μεγάλης καρδιάς του, γιά νά γραφτή, νά σμιλευτή πάνω σ' αυτή ή πλατωνική προτροπή, άφοϋ γιά τήν πατρίδα έθυσίασε τήν άραιά ζωή του, έθυσίασε τούς όφανεμένους τούς απαρηγόρητους δικούς του.

Κι' ήταν ή θυσία αυτή θεία προσφορά. Ήταν τό δυσπερίγραπτο όλοκαύτωμα τής ζωής. Ήταν ό γιαπωνέζικος χαρακισμός. Ήταν μ' άλλα λόγια ή περιφρόνησι τής ζωής, ήταν ή αίματηρή σπονδή στό βωμό τής πατρίδας.

Όταν κάποια μέρα γραφτή ή σκοτεινή ίστορία τών τραγικών εκείνων ήμερών, πού μās έβγαλαν άπό τήν

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΑΞΙΡΗΣ
Βουλευτής Βόλου
(Σκίτσο 1911)

ΕΚ ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΩΝ
ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ
Ύπουργός Παιδείας
(Σκίτσο 1911)

ΚΩΝΣΤΑΝΤ. ΖΗΣΟΠΟΥΛΟΣ
Βουλευτής Βόλου

φαμίλια τών πολιτισμένων, πού γέμισαν κάθε ελληνική γωνιά μέ τό σαδιστικό έγκλημα και πού άκόμα και σήμερα μās αναγκάζουν νά κρατάμε τήν άναπνοή μέ άγωνία, τό Φυλλερό θά πάρη τή θέση έθνικου θυσιαστηρίου. Ό Έθνομάρτυς τότε, ό άνθρωπιστής Βάγγος, ή άρχαγγελική αυτή μορφή άλλωτινών καιρών, θά γίνη θειον όραμα, μιά έκθαμβωτική άστραπή, γιά νά μās δείχνη τό δρόμο τού καθήκοντος και τής άρετής.

Ή ζωή, όταν λείψουν οι έκρηκτικές αυτές αναλαμπές, μεταβάλλεται σ' ένα πεζό κατασκευάσμα. Δέν έχει βαθύτερο νόημα, γίνεται ρουτίνα, φτιάνει τούς ανθρώπους ρομπότ, πλάσματα άξιοθρήνητα, ύποχρεωμένα νά περνούν τις ήμέρες των όπως τό θέλει ό πεσσιμιστής φιλόσοφος, μεταξύ άλγους και άνίας. Όταν λείψη τό ιδανικό, ό άπέραντος αυτός και άβαθμολόγητος όραματισμός, αυτή ή άνάτασι πρός τά κράσπεδα τών θεών, ή άποστολή μας γίνεται επιούσιος και κάποιες άλλες μικροχαρές άνίκανες νά φτιάξουν ιστορία — αυτή τήν ιστορία, πού τή θέλουμε ιστορία τού ανθρώπινου πολιτισμού. Και αυτό δέν γίνεται χωρίς αυταπάρνησι, χωρίς τή μεγάλη θυσία τού είναι μας, χωρίς τό σταυρικό δράμα τής Ίουδαίας. Ό Βάγγος είχε μπροστά του διαρκώς αυτό τό όραμα, πού τόν έστειλε, σαν τό βιβλικό Σαούλ, προπαγανδιστή τής μεγάλης θυσίας στό Φυλλερό.

Ό τάφος του εκεί θά γίνη σεμνός τύμβος ενός άξιου πατριώτη, θά γίνη μιά δυσπερίγραπτη έκφρασι τού έκστατισμού τού ποιητή, πού έβλεπε τούς ήρωες νά παίρνουν σχήματα θεών». (Άπό διάλεξι τού Γεωργ. Α. Σαμαροπούλου όργανωθείσαν υπό τής Έταιρείας).

κάποιο δέος και παραμένουν σιμά του. Ἐπικοινωνοῦν με τοὺς ντόπιους Πελασγούς, τοὺς Προέλληνες, πού εἶναι πιά προηγμένοι, και δέχονται τὴν ἐπίδρασή τους. Ἐδῶ, πού πρωτοστάθηκαν οἱ Ἄριοι Ἑλληνες, πρωτοζύμωσαν και τὴ βιοθεωρία και κοσμοθεωρία τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ξεκινώντας ἀπὸ τὴ Θρησκεία.

Κι' ἄν, ὅπως λέγεται, ἀλάθευτος δείκτης τῆς πολιτιστικῆς στάθμης ἐνὸς λαοῦ εἶναι ἡ πίστη του, οἱ Ἑλληνες πρέπει νὰ χαρακτηρισθοῦν πρωτόγονοι κι' ἀγροῖκοι, γιατί πιστεύουν σὲ κάθε ἔμψυχο και ἄψυχο ἢ και φαινόμενο φυσικό. Γι' αὐτοὺς ὅλα ἔχουν πνοὴ θεϊκή, ἄλλοτε ἀγαθοποιὸ και ἄλλοτε κακοποιό.

Οἱ Μυρμιδόνες, λ.χ., λατρεύουν τὸ μερμήγκι, οἱ Ἀρκάδες τὴν ἀρκούδα, οἱ Ρόδιοι τὸν Ἥλιο, ὅλοι οἱ Ἑλληνες τὸ φίδι, τὸ στοιχεῖο τῆς γῆς, τὸν φύλακα τοῦ σπιτιοῦ, τὸν προστάτη τῶν ζωντανῶν και μετενσάρκωση τῶν νεκρῶν.

Τὰ πρωτόγονα αὐτὰ στάδια λατρείας φυσικῶν και χειροποιήτων ἀντικειμένων οἱ Προέλληνες Πελαγοὶ τὰ ἔχουν ξεπεράσει χωρίτερα και δημιουργοῦν πιά θεότητες ἀφηρημένες.

Σ' αὐτὴ τὴν πολυσήμαντη καμπὴ συναντῶνται με τοὺς Ἑλληνες, οἱ ὁποῖοι, διαθέτοντας δξύτατη νοημοσύνη και δύναμη τρανὴ νὰ ἀφομοιώνουν και νὰ μεταπλάθουν κάθε τι, συμβάλλουν ἀποφασιστικά στ' ἀνέβασμα τῆς καινούργιας θρησκευτικῆς βαθμίδας, στὸν λεγόμενο ἀνθρωπομορφισμό.

Δικαιολογημένα ταιριάζει στοὺς Ἑλληνες καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο λαὸ αὐτὸ πού εἶπε ὁ Α. France. «Ὁ ἀνθρωπος ἔπλασε τὸ Θεὸ κατ' εἰκόνα και ὁμοίωμά του». Γιατί ἡ Θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀντικαθρεφτίζει ἐπακριβῶς τὴν προσωπικότητά τους, τὸν ἑλληνικὸ χαρακτήρα με τίς ἀνυπερβλήτες ἀρετὲς και τὰ τρομερὰ ἐλατώματα.

Στὸν Ὅμηρο κιόλας βλέπουμε οἱ Θεοὶ νὰ καλοτρῶνε, νὰ καλοπίνουν, νὰ καλοζοῦν, νὰ διασκεδάζουν, νὰ χαίρωνται, νὰ μελαγχολοῦν, νὰ θυμώνουν, νὰ μαλλώνουν, ἄλλὰ και νὰ συνεδριάζουν, νὰ δουλεύουν, νὰ ἐποπτεύουν και νὰ ρυθμίζουν τὴν ζωὴ τους και τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων με πρόγραμμα και σύστημα, με ὀργάνωση κοσμικῆς ἐξουσίας ὑπὸ ἀπόλυτη ἐλευθερία και ταυτόχρονη ὀλοκληρωτικὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν ἀνάτατη ἡγεσία. Στὸν ψυχικὸ τους κόσμο ἐναλλάσσονται, ὅπως στοὺς ἀνθρώπους, ἡ χαρὰ με τὴ θλίψη, ἡ ἐλπίδα με τὴν ἀπελπισία, και καταφεύγουν στὴν ἀσύλληπτη ἀπὸ ὄλους Μοῖρα, δίνοντας δικαίωμα στοὺς ἀνθρώπους νὰ προχωροῦν πέρα ἀπ' αὐτοὺς στὴν ἀναζήτηση διεξόδου, πού πετυχαίνεται με τὴν παραδοχὴ τοῦ Ἀγνώστου Θεοῦ.

Ἐξέλιξη πρὸς τὸ ἰδεατὸ και τὸ τέλειο ἀληθινὰ ἀξιοθαύμαστη. Και ἡ ἀφετηρία βρίσκεται στὸν Ὀλυμπο, στὴν παρολύμπια Θεσσαλία, ὅπου τελευταία ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἔφερε στὸ φῶς ζωὴ ἑκατὸ χιλιάδων χρόνων π.Χ., ἀνατρέποντας ὅλα τὰ παραδεδεγμένα. Οἱ παρολύμπιοι Πελαγοὶ γίνονται οἱ ἱεροφάντες τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ ἱστορία, ὅπως θὰ λέγαμε, τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶναι διάσπαρτη στὰ προομηρικὰ ἐπικά ἄσματα, πού σύνθεταν κι' ἀπήγγειλαν οἱ ἀοῖδοι στὰ βασιλικά παλάτια ἢ στ' ἀρχοντικά τῶν ἀριστοκρατῶν. Ἀλλὰ διάκριση και διάταξη στὴ νέα ἱεραρχία τῶν Θεῶν δίνει ὁ Ὅμηρος και τὴν τελειοποιεῖ ὁ Ἡσίοδος στὴ «Θεογονία». «Οὔτοι δὲ (Ὅμηρος και Ἡσίοδος) εἰσιν οἱ ποιήσαντες θεογονίην Ἑλλησι και τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντες και τιμὰς και τέχνας διελόντες και εἶδα αὐτῶν σημήναντες· οἱ δὲ πρότερον ποιηταὶ λεγόμενοι τούτων τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι ὕστερον, ἔμοιγε δοκεῖν ἐγένοντο» (Ἡροδ. 2,53). Στὴν ἱστορικὴ, τέλος, ἐποχὴ, πού ἀνακαλύφθηκε και χρησιμοποιήθηκε ἡ γραφὴ, καταπιάνονται με τὴν ταξινόμηση τῶν θρησκευτικῶν μύθων ὁ Ἀπολλόδωρος και ὁ Πανσανίας και μᾶς προσφέρουν μίαν πλούσια Μυθολογία.

Μυθολογία, ὅμως, με ἄφθονο ἱστορικὸ στοιχεῖο, πολύτιμη κι' ἀπαραίτητη γιὰ τὴν γνωριμία με τοὺς Ἀρχαίους και συνάμα τερπνὴ γιὰ τὴν χαριτωμένη ἀφήγηση και τεχνικὴ πλοκὴ τῶν μύθων. Ἐνα ἀνάγνωσμα ἀξιοπολλῆς προσοχῆς, γιατί, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Ρισπέν, νὰ ξέρης καλά τὴ Μυθολογία, σάν μῦθος, σάν ἀπλὴ διήγηση και μόνο, ἰσοδυναμεῖ με τὸ νὰ ξαναζῆς λιγάκι, μαζί με τοὺς Ἑλληνες, τὴ φαντασμαγορικὴ ζωὴ τους.

Οἱ Θεοὶ τῶν Ἑλλήνων ἀποτελοῦν τὸ πασίγνωστο Δωδεκάθεο τοῦ Ὀλύμπου, πού ὀλοένα αὐξάνεται με διαλεχτοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἥρωες και ἡμίθεους, αὐτοὺς πού τοὺς ἀνεβάζουν ψηλά οἱ συνάνθρωποὶ τους γιὰ τίς πολλὲς και τρανὲς ἀρετὲς.

Κάτι ἀνάλογο με τὴν ἀγιοποίηση στὸν Χριστιανισμό. Προσκολλῶνται ἀργότερα οἱ Νύμφες, οἱ Σειρήνες, οἱ Ἄρπυιες και οἱ θεότητες τῶν ποταμῶν. Ἡ λατρεία ὄλων αὐτῶν κατ' ἀρχὴν τελεῖται στὴν ὑπαιθρο ὅπουδῆποτε. Βωμοὶ χτίζονται στὰ χωράφια, στὰ σταυροδρόμια, στὰ δάση, στὶς ἀκρογιαλιές, ἄλλὰ περισσότερο στὶς κορφὲς τῶν ψηλῶν βουνῶν. Ὁ Δίας προτιμᾷ τίς βουνοκορφές. Ὁ Ντεσάρμ λέγει: «Ἀπὸ τῶν κορυφῶν τοῦ Ἄθω μέχρι τῶν τῆς Κρήτης αἱ ὑψηλότεται ἄκρα τῶν ὄρων τῆς Ἑλλάδος ἔφερον ἴχνη ἀρχαίας λατρείας τοῦ Διός». Και συνεχίζει: «Ὁ Θεὸς οὗτος ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς (λατρείας) πρὸς μεσημβρίαν τῆς Μακεδονίας και πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλίας, ἐν τῷ Ὀλύμπῳ, ὄρει μεγαλοπρεπεστάτῳ, εὐγενεῖ, οὔτινος αἱ ὑψηλαὶ κορυφαί, αἱ ὑψηλότεται πάσης τῆς Ἑλλάδος, ἐφαίνοντο ἀντάξιος θρόνος τοῦ μεγαλείου τοῦ βασιλέως τοῦ οὐρανοῦ». Ἐπίσης συμπληρώνει: «Ἄλλ' ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλάδι τὸ διασημότερον ἱερὸν τοῦ Θεοῦ ἦτο τὸ τῆς Δωδώνης» στὴν ὁποία κατὰ Ὅμηρο (Ἰλ. Π 233) τὸν ἐπικαλεῖται ὁ ἥρωας Ἀχιλλέας:

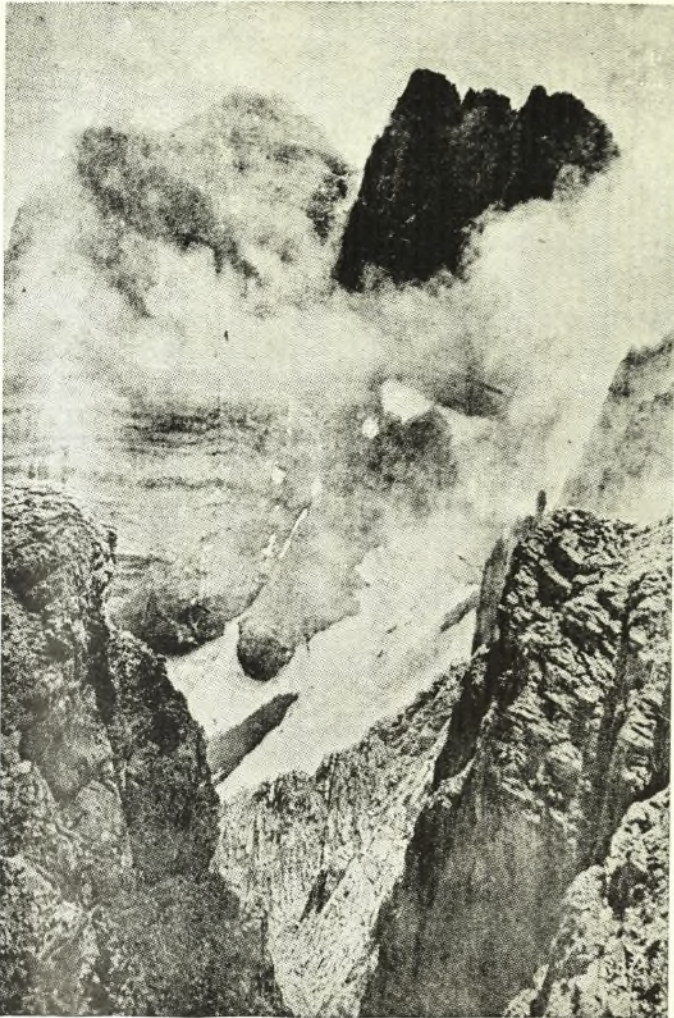
«Ζεῦ ἄνα, Δωδωναίε Πελασγικέ, τηλόθι ναίων,
Δωδώνης μεδέων δυσχείμερον...»

Και πρόκειται γιὰ τὴν προϊστορικὴ Δωδώνη τοῦ Ὀλύμπου κι' ὄχι τὴν ἡπειρωτικὴ. Τὸ περίφημον ἐξ ἄλλου μαντεῖον τῆς ἡπειρωτικῆς Δωδώνης ἔχει μεταφερθῆ ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο. Ὁ Σουίδας σχετικὰ γράφει: «Ἐκεῖθεν τὸ ἱερὸν μετενηνεγμένον... συνακολυθῆσαι δὲ γυναῖκας τὰς πλείστας ὧν ἀπογόνους εἶναι τὰς νῦν προφήτιδας· ἀπὸ δὲ τούτου και Πελασγικὸν Δία κεκληθῆσαι» (Στρ. Γεωγρ. 2, 329). Τὴν Δωδώνην τοῦ Ὀλύμπου ἀναφέρει σὲ πολλὰ σημεῖα ὁ Στράβων, κάνοντας δὲ λόγο γιὰ τοὺς κατοίκους τῶν παρολυμπίων περιοχῶν λέγει: «...και τὰ μὲν πεδία κατέχουν τοὺς Λαπίθας, και τὸ ἐνταῦθα Περραιβικὸν ὑπὸ τούτοις τετάχθαι, ὡς ἐπὶ πλέον· τὰ δ' ὀρεινότερα χωρία πρὸς τῷ Ὀλύμπῳ και τοῖς Τέμπεσι τοὺς Περραιβοὺς· καθάπερ τὸν Κύφον, και τὴν Δωδώνην, και τὰ περὶ τὸν Τιταρήσιον» (Γεωγρ. Θ' 441).

Στὴν κορυφὴ τοῦ Ὀλύμπου Προφήτης Ἡλίας σύμφωνα με παραδόσεις, πού διασώθηκαν, ὑπῆρχε βωμὸς, ὅπου οἱ προσκυνητὲς προσέφεραν θυσίες.

Σ' ὀλόκληρο ἄλλωστε τὸν παρολύμπιο χῶρο ὑπάρχουν ἐρείπια τῶν πιά ἀρχαίων ἱερῶν. Στὸ χωριὸ Πύθιο Ἐλασσόνος ἔχει ἀποκαλυφθῆ πρόσφατα ὁ ναὸς τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, στὴν «Τούμπα» Καρυᾶς ἐντοπιζεταὶ τὸ ἄντρον τῶν Λειβηθρίδων Μουσῶν, τὸ ἀρχαιότερο θρησκευτικὸ κέντρο, στὸν «Κοῦκκο», ὅπου βρισκόταν ἡ ἀρχαία Πίμπλεια, ὁ τάφος τοῦ Ὀρφέα, πού κατὰ μίαν παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ μύθου κατασπαράχθηκε ἀπὸ τίς Μαινάδες, τὰ δὲ λείψανα τοῦ σώματός του συγκέντρωσαν οἱ Μοῦσες και τὰ ἔθαψαν ἀπέναντι ἀπὸ τὴν ἱερὴ τους κατοικία. Ἀπὸ κεῖ κατὰγονται και οἱ ἄλλοι μουσολήπτοι ἐκπολιτιστὲς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, Μουσαῖος, Θάμυρις, Εὐμόλπος, πού ἔχουν στενὲς σχέσεις με τίς Μοῦσες.

Κοντὰ στὴν Καρυὰ Ὀλύμπου ὑψώνεται ὁ λόφος Τιτῶνα, τοπωνύμιο ἐτυμολογούμενο ἀπὸ τοὺς Τιτᾶνες. Δίπλα

Όλυμπος: Ἡ κατοικία τῶν Ἀρχαίων Θεῶν

στήν Πιερία καὶ σχεδὸν στοὺς πρόποδες τοῦ Ὀλύμπου ἀποκαλύφθηκε ἡ πόλη Δίον καὶ τόσα ἄλλα. Ἡ δυσκολία ὡς τώρα γιὰ τὴν ἀποδοχὴ ὄλων αὐτῶν προερχόταν ἀπὸ τὴν σύγχυση, ποὺ ἔφερνε ἡ προσωνυμία τοῦ Ὀρφέα καὶ τῶν ἄλλων ὡς Θρακῶν. Παῦει δὲ νὰ ὑπάρχη, ἐφ' ὅσον ἔγινε γνωστὸ πὼς οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς αὐτῆς πῆραν κάποτε καὶ τὸ ὄνομα Θρακῆς. Γιὰ τὴν Ὀλύμπια καταγωγὴ τους ὁ Στράβων δὲν ἀμφιβάλλει διόλου. Μάλιστα τὸ θεωρεῖ αὐταπόδεικτο λέγοντας:

«Δῆλον δ' ἔκ τε τῶν τόπων, ἐν οἷς αἱ Μοῦσαι τετίμνεται. Πιερία γάρ, καὶ Ὀλυμπος, καὶ Πίμπλα, καὶ Λεῖβηθρον, τὸ παλαιὸν ἦν Θράκια χωρία καὶ ὄρη, νῦν δὲ ἔχουσι Μακεδόνες· τὸν τε Ἐλικῶνα καθιέρωσαν ταῖς Μούσαις Θρακῆς οἱ τὴν Βοιωτίαν ἐποικήσαντες, οἵπερ καὶ τὸ τῶν Λειβηθριάδων Νυμφῶν ἄντρον καθιέρωσαν» (Θ' 471, 17). Προφανῶς μὲ τὸ ὄνομα Θρακῆς ἐννοοῦνται οἱ βόρειοι Ἕλληνες.

Ἐπάνω καὶ ὀλόγυρα στὸν Ὀλυμπο ἔχουν τὴν κατοικία τους ὄλες οἱ θεότητες, μεγάλες καὶ μικρές, καὶ διατηροῦν ἀδιάκοπη ἐπαφὴ μεταξύ τους. Ὁ Ὅμηρος περιγράφει μιὰ γενικὴ σὺνάξη στ' ἀνάκτορο τοῦ Δία, τὸ μεγαλύτερο συμβούλιο τῶν θεῶν, ποὺ συνῆλθε, ὅταν ὁ ἀγῶνας ἀνάμεσα στοὺς Τρῶες καὶ Ἀχαιοὺς ἔφτασε στὸ κρισιμώτερο σημεῖο μὲ τὸν ὄρκο τοῦ Ἀχιλλῆα πὼς θὰ σκοτώσῃ τὸν Ἔκτορα:

«Κι' εἶπεν ὁ Ζεὺς τῆς Θέμιδος, ἀπ' τὴν κορυφὴ τοῦ Ὀλύμπου
νὰ συναθροίσῃ τοὺς Θεοὺς, κι αὐτὴ παντοῦ γυρνῶντας

τοὺς ἐκαλοῦσε τοῦ Διὸς νὰ συναχθοῦν τὸ δῶμα·
κανεῖς ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς δὲν ἔλειψε ἢ μόνος
ὁ Ὀκεανός, δὲν ἔλειψε καμμιά νύμφη ἀπ' ὅσες
κρατοῦν τὰ δάση, τὲς πηγές καὶ τὰ χρυσὰ λιβάδια·
καὶ εἰς τὸ δῶμα ὡς ἔφθασαν τοῦ νεφελοσυνάχτη
ἐκάθιζαν στὲς αἴθουσές τὲς σκαλοσκαλισμένες
ποὺ ὁ νοῦς τοῦ Ἡφαίστου ἐποίησεν εἰς τὸν πατέρα Δία»
(Ἰλ. Υ 4).

Καὶ ὅταν ὁ Δίας ἔχη τὶς καλές του, συντροφεῦνται ἀπὸ τὶς Μοῦσες, ποὺ λαλοῦν «καὶ τὰ τωρινὰ καὶ τὰ μελλοῦμενα καὶ τὰ περασμένα μὲ τὴ φωνὴ ἑναρμόνια ζυγισμένη». Ὁ Ἡσίοδος στὴ «Θεογονία» του λέγει πὼς μὲ τὸ γλυκό τους τραγοῦδι «ἀναγαλλιάζουνε τὰ δώματα τοῦ Δία πατέρα τοῦ μεγαλοβρόντη... κι' ἀντιλαλοῦν οἱ χιονοσκέπαστες κορφές τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰ δώματα τῶν ἀθανάτων».

Ἄλλοτε

«στὰ μέγαρά τους ἤσυχοι, κεῖ ποὺ ὁ καθένας ἔχει
λαμπρὴν τὴν κατοικίαν του στὲς φάραγγες τοῦ
[Ὀλύμπου],

ξεκουράζονται ἢ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ἔργα τῆς εἰδικότητάς τους. Ὁ Ἡφαίστος στὸ ἐργαστήρι του κατασκευάζει πολυτελεῖς σκαλιστὰ ἐπιπλα, ὄπλα εὐθύβολα σάν τοῦ Ἀχιλλῆα, ποὺ τὰ παράγγειλε ἡ μάνα του θεὰ Θέτιδα, καὶ χτίζει καὶ διακοσμεῖ τὰ παλάτια ὄλων τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ κουτσός αὐτὸς Θεός, ἀλλὰ πανέξυπνος κι' ἐπιδέξιος τεχνίτης, χάρη στὴν τέχνη του τὰ βάζει μ' ὄλους τοὺς δυνατοὺς, χωρὶς νὰ τοῦ ξεφεύγῃ τίποτα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπιτυχία του μὲ τὶς ἀδιάφανες καὶ ἀνυποψίαστες παγάνες, δίχτυα, στὰ ὁποῖα ἔπεσαν ὁ παντοδύναμος θεὸς τοῦ πολέμου Ἄρης μὲ τὴν ἀπιστὴ καὶ σκανδαλιάρη γυναῖκα του Ἄφροδίτη.

Ἡ Ἀθηνᾶ πάλι ξεχωρίζει γιὰ τὶς φροντίδες τῆς. Ἡ ὑγεία ἢ μόρφωση καὶ ἡ προκοπὴ τῶν ἀνθρώπων δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ ἡσυχάσῃ. Ἡ Θέμις γιὰ τὴ δικαιοσύνη πασχίζει μερόνυχτα καὶ οἱ ἄλλοι γιὰ τὰ δικά τους. Εἶναι δὲ ὄλοι τους καὶ πολὺ φιλοτάξιδοι. Ἄλλοτε γιὰ λόγους ὑπηρεσιακοῦς, ὅπως ὁ Ἑρμῆς, καὶ προπαντὸς ἡ Ἀθηνᾶ, ποὺ βρίσκεται σὲ ἀέναη κίνηση μεταξύ Ὀλύμπου καὶ στρατοπέδου Ἐλληνῶν στὴν Τροία, τοὺς ὁποῖους προστατεύει, ἢ παρακολουθώντας πότε τὶς ἀτέλειωτες περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεῆ καὶ πότε ἐνθαρρύνοντας τὸ γιό του Τηλέμαχο. Πολλές φορές γιὰ ψυχαγωγικοὺς λόγους, ἀνταποκρινόμενοι σὲ τιμητικὲς προσκλήσεις, ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Ὅμηρος:

«Κι' ὁ Δίας στὸν Ὀκεανόν, ποὺ τὸν καλοῦν οἱ θεοὶ
Αἰθιοπες κατέβη χθές κι' ὄλοι οἱ θεοὶ μαζί του
καὶ μετὰ ἡμέρες δώδεκα στὸν Ὀλυμπο θὰ γύρει».

Ἄξιοσημείωτο εἶναι πὼς ἡ χρονικὴ διάρκεια τῶν ψυχαγωγικῶν ταξιδιῶν παρατεινόταν ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν τῆς συντροφιάς, πρᾶγμα, ποὺ δείχνει πὼς εἶχαν πρακτικὸ μυαλὸ καὶ διάθεση γιὰ καλοπέραση μὲ ἔξοδα ξένα!

Συχνὰ πάλι εἶναι καὶ πιὸ λιτοί· δοκιμάζουν μεγάλη ἀπόλαυση ρεμβάζοντας καὶ ἀγναντεύοντας τὸν κόσμον ἀπὸ τὶς πανύψηλες ἔδρες τους. Ἡ θεὰ ὡστόσο εἶναι ὑπέροχη. Θαυμάζουν κι' ἀπολαμβάνουν τὴ θάλασσα, ποὺ παίζει ἀνάλαφρη καὶ παιγνιδιάρη μὲ τοὺς ἀφροὺς καὶ τὰ κύματα, χαϊδεύοντας τὶς χρυσῆς ἀμμουδιές τοῦ Θερμαϊκοῦ, τὶς ζαφειρόπετρες τοῦ Πηλίου καὶ λικνίζοντας ἀρμονικὰ τὰ σκόρπια καὶ πλουμιστὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, ποὺ ἀκτινοβολοῦν ξεχωριστὴ γοητεία κι' ὁμορφιά. Χαίρονται τὴν ιδιότροπη σιλουέττα τῆς Ὀσσας, τὴ γλυκεῖα βαθυπράσινη χλαμύδα τοῦ Πηλίου, τὴν ἀλλόκοτη στάση τῆς Οἴτης, τὴ λεβεντιά τοῦ Παρνασσοῦ, τὴν τραχεῖα ραχοκοκκαλιά τῆς Πίνδου κι' ὄλη τὴν ἐπικράτειά τους.

Τέτοιους θεοὺς, ἀλήθεια, μὲ τέτοιες συνήθειες πὼς νὰ μὴ τοὺς λατρεύσουν οἱ ἀνθρώποι, νὰ μὴ τοὺς ἀνεβάσουν τόσο ψηλά;

Γι' αὐτὸ ὁ «παλλαμπής» Ὀλυμπος καὶ ὁ Ζεὺς, ὁ ἀνάσων ἀνδρῶν τε θεῶν τε, ἀφήνουν ἐκστατικούς τοὺς γύρω ἀνθρώπους, χαράζον βαθιά στὴ μνήμη τὴν εἰκόνα τους, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο νὰ μὴ ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὶς παραδόσεις καὶ τὶς παλιὲς πεποιθήσεις. Κρατοῦν τὴν ἀνάμνηση ζωντανὴ καὶ μεταφέρουν τὴ λατρεία τοῦ Δία, τῶν Μουσῶν καὶ τῶν ἄλλων Θεῶν νοτιώτερα, στὸν Ἑλικῶνα, στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα, στὶς ἀποικίες, στὰ πέρατα τοῦ γνωστοῦ κόσμου, βαπτίζοντας μὲ τὸ ὄνομα τοῦ θεϊκοῦ ὄρους κάθε βουνὸ τῆς νέας πατρίδας τους. Δὲν ἐξηγεῖται ἀλλιῶς ἡ ἀφθονία Ὀλύμπων στὴν Εὐβοία, Λαυρεωτική, Ἡλιδα, Λακωνική, Μυτιλήνη, Κύπρο, Λυκία, Μωσία, Ἰωνία, Βιθυνία, γενικὰ ὅπου πάτησαν οἱ Ἕλληνες.

Μὲ τοὺς καιροὺς ἡ θρησκευτικὴ πίστη, ὅπως εἶδαμε, ἀνανεῶνεται καὶ προσαρμόζεται στὶς ἀνάγκες – πνευματικὲς καὶ ὕλικές – τῶν Ἑλλήνων. Ἔτσι γιὰ τὰ φωτεινὰ πνεύματα κι' αὐτῆς τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος οἱ Θεοὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, ἀλλά, ὅπως λέγει ὁ Σοφοκλῆς στὴν Ἀντιγόνη (758), ὁ Ὀλυμπος δὲν παύει νὰ διατηρῆ τὸν ἱερὸ χαρακτῆρα καὶ τὸ ὄνομά του ἔχει καταστῆ σήχημ ὄρκου.

Ἀργότερα ὁ νεοελληνικὸς λαὸς δὲν μένει ἀσυγκίνητος στὴν πανάρχαια ἱερότητα τοῦ Ὀλύμπου. Ἔρχεται μάλιστα νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπομάκρυνση αὐτῆ τῶν Θεῶν. Ὁ Ν. Πολίτης στὶς Παραδόσεις (217) μεταφέρει τὴν ἀποψη τοῦ λαοῦ. « Ἀπὸ τὸν καιρὸ, λένε, πού ἐπονηρευτήκανε οἱ ἄνθρωποι, πῆγε ψηλότερα καὶ ὁ Θεός». Δὲν βλέπει ἐντελῆ ἐγκατάλειψη. Προσωρινὴ μονάχα ἀνάληψη τοῦ Θεοῦ σὲ ὕψη δυσθεώρητα διαισθάνεται ἐξ αἰτίας τοῦ ἠθικοῦ ξεπεσμοῦ τῶν ἀνθρώπων. Στὴ θέση του στέκει ἕνας ἀετὸς ἀπὸ ἐκεῖνους, πού στὶς δόξες του χρησιμοποιοῦσε ὁ Δίας σὰν ἀγγέλους, γιὰ νὰ εἰδοποιῶν τοὺς θνητοὺς γιὰ τὰ ἐπακόλουθα κάθε παρανομίας. Δύο ἦταν τὰ πιὸ πρόχειρα σύνεργα τοῦ Δία. Ὁ κεραυνὸς στὸ ἕνα χέρι καὶ ὁ ἀετὸς στ' ἄλλο. Ὁ Ὀμηρὸς περιγράφει καὶ μιὰ τέτοια ἀποστολὴ ἀετῶν στὴ βραχυδία τῆς Ὀδύσσειας (148):

«Αὐτὰ εἶπε, κι ὁ βροντόφωνος ὁ Δίας τότες στέλνει ἀπ' τὰψηλὸ βουνόκορφο δυὸ αἰτοὺς καὶ ξεκινᾶνε. Πέταγαν πρῶτα ἀνάλαφρα σὰ φύσημα τοῦ ἀνέμου, πλευρὸ πλευρὸ διαβαίνοντας μὲ τὰ φτερά ἀπλωμένα, μὰ στῆς πολύβοης συντυχίας σὰν ἔφτασαν τὴ μέση, στριφογυρνοὺν, καὶ μὲ βαρὺ φτερούγισμα κοιτώντας πρὸς τὰ κεφάλια τοῦ λαοῦ ματιὲς θανάτου ρίχνουν ».

Καὶ στοὺς πολὺ κατοπινοὺς αἰῶνες ὁ ἀετὸς δὲν ξεστοχᾷ τὸ ρόλο του. Ἐκτελεῖ σὰν ἀκοίμητος φρουρὸς τὸ χρέος του, φυλάγει ὅ,τι πολυτιμότερο ἀπομένει στὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος μετὰ τὴν φοβερώτερη περιπέτειά του, τὴν ἄλωση τῆς Πόλης. Τὸ ἐθνικὸ μυστικὸ παραβιάζει περήφανα ὁ ἴδιος ὁ Ὀλυμπος μὲ τὴ φωνὴ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ:

« Ἐγὼ εἶμαι ὁ γερο-Ἐλυμπος, ὁ κοσμοξακουσμένος πῶχω σαράντα δυὸ κορφές κι ἀμέτρητες βρυσούλες, κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο κάθε κορφὴ καὶ κλέφτης. Καὶ στὴν ψηλὴ του τὴν κορφὴ, στὸν Αἶ Λιά στὴ Ράχη κουρνιάζει κι' ἀνδρειεύεται αἰτὸς μὲ δυὸ κεφάλια, Καὶ μὲς τὰ νύχια του κρατᾷ βασιλικὸ κεφάλι, καὶ κάθε μέρα τὴν αὐγὴ, στὸ κρούξιμο τοῦ ἡλίου, κυτᾷ τὴν ἀγία Σοφία καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα ».

Καὶ τὸ βασιλικὸ αὐτὸ κεφάλι δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ὅπως μαρτυρεῖ γλαφυρὴ Θεσσαλικὴ παράδοση. Ἄς διαβάσουμε ἕνα ἀπόσπασμά της :«...Σκοτώθηκε ὕστερος ἀπ' ὄλους κι' ὁ βασιλιάς ὁ Κων)νος. Τῶ κοψαν τὸ κεφάλι καὶ τὸ παρουνσίασαν στὸ Σουλτάνο, πού στεκοῦνταν ἐξῶ ἀπὸ τὸ κάστρο καὶ φοβόνταν νὰ μῆ μῆσα, ὅσον πού ἦταν ζωντανὸς ὁ Κωνσταντίνος. Ἰδόντας τὸ βασιλικὸ κεφάλι ὁ Σουλτάνος χάρηκε καὶ εἶπε: «Τώρα εἶναι

δική μου ἡ Πόλη!» καὶ τράβηξε ἴσια στὴν Ἁγία Σοφία, κι' ἐκεῖ τῶβαλε σὲ μιὰ κολῶνα τῆς πλατέας κι' ἔτρεξε ὅλη ἡ Τουρκία νὰ τὸ ἰδῆ. Ὑστερα ὁ Σουλτάνος τὸ μπαλσάμωσε μὲ μόσκο καὶ τῶδωσε σ' ἕναν Πασιᾶ νὰ τὸ περιφέρῃ σ' ὄλους τοὺς βασιλιάδες τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ πιστέψουν, ὅτι ἀληθινὰ ὁ Σουλτάνος σκότωσε τὸ Βασιλιά μας καὶ πῆρε τὴν Πόλη, καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ὡς πρῶτο βασιλιά τοῦ κόσμου. Ἄλλὰ ...εἶχε καὶ δὲν εἶχε ξεκινήσει ὁ Πασιᾶς μὲ τὸ κεφάλι, ὅταν ἕνας δικέφαλος σταυραῖτος χαμήλωσε ἀπὸ τὰ σύννεφα κι' ἄρπαξε στὰ νύχια του τὸ κεφάλι τοῦ βασιλιά καὶ πέταξε στὴν κορφὴ τοῦ πλιὸ ψηλοῦ βουνοῦ, κι' ἐκεῖ τὸ φυλάει, ὅσο νάρθῃ ἡ ὥρα τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι γραμμένο νὰ λευτερωθῇ ἡ Πόλη, καὶ νὰ λάβῃ τὸ πρόσταγμα νὰ τὸ φέρῃ στὴ Θύρα τῆς Ἁγία-Σοφιάς. Ἐκεῖ θὰ ζωντανένη ὁ Κωνσταντίνος, θὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους, θ' ἀνέβῃ στὸ θρόνο του, θὰ βασιλέψῃ τρεῖς μέρες, κι' ὕστερα θὰ πεθάνῃ, κι' ἄλλος Κωνσταντίνος θὰ μῆ στὸ θρόνο του καὶ θὰ λευτερωθῇ ὄλος ὁ τόπος μας...».

Οἱ παραδόσεις αὐτές, πού φτάνουν στ' αὐτιά μας σὰν μακρινὸ ἀπόηχο παράξενης μελωδίας καὶ προκαλοῦν τὸ πικρὸ χαμόγελο, κάποτε αἰῶνες ὀλόκληρους ἦταν τὰ ναυουρίσματα, μὲ τὰ ὁποῖα ναυούριζαν οἱ μανάδες τ' ἀγόρια τους, γιὰ νὰ κρατήσουν ἄσβηστη τὴ φλόγα τῆς Θρησκείας καὶ τῆς πατρίδας. Μὲ τὸ ὄνειρο τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ἐτρέφονταν γενεές γενεῶν ἀλυτρώτων Ἑλλήνων, καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τὸ ἐθνικὸ τοῦτο ὄνειρο ἐγινε ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἡ γνωστὴ Μεγάλῃ Ἰδέα, πού καλλιεργήθηκε μὲ ἐπιμέλεια ἀπὸ τὴν Ἐκπαίδευση καὶ τὴν κάθε λογῆς ἡγεσία, ὥσπου ὁ Ἐθνάρχης Ἐλευθέριος Βενιζέλος τῆς ἔδωσε σάρκα καὶ ὀστά μὲ τοὺς νικηφόρους πολέμους τοῦ 12 - 13, δημιουργώντας τὴ Μεγάλῃ Ἑλλάδα τῶν δύο ἡπείρων καὶ πέντε θαλασσῶν. Ἄσχετο, βέβαια, ἂν γρήγορα βάσκανο μάτι ἔκανε νὰ ζήσουμε τὸ ὄνειρο ἐκεῖνο τόσο λίγο, χωρὶς νὰ τὸ χαροῦμε παντοτενᾶ - κατὰ τὸ δίκιο-ἄλλ' ἀντίθετα καὶ νὰ θρηνήσουμε πικρότερα τὸν ξεριζωμὸ τοῦ πανάρχαιου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς, μὲ τὶς ἀποδεκατισμένες φάλαγγες τῆς θλιβερῆς προσφυγιάς τοῦ 22, πού οἱ πληγῆς τῆς χάσκουν ἀκόμα στὸ ταλαίπωρο σῶμα τῆς Ἑλλάδος.

Παρ' ὅλη τὴν ἀδικία κι' ἄτυχη διάψευση τῶν προαιωνίων ἐθνικῶν πόθων συγκίνηση διακατέχει καὶ σήμερα κάθε Ἕλληνα, ὅταν ἀναπολῆ χρόνους ἀλλοτινοὺς γεμάτους αἰσιοδοξία καὶ πίστη στὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς, ἐνῶ ὀλοῦθε ἀπλωνόταν πηχτὸ σκοτάδι φαρμακερῆς σκλαβιάς.

Τὸ τραγικὸ μεγαλεῖο τῆς ἀνίστης πάλης καὶ τῆς κρυφῆς ἐλπίδας τῶν ραγιάδων ἀποδίδεται πιὸ μεγαλόπρεπα μὲ τὴ γλυκόλαλη δημοτικὴ μουσα.

Σῶζεται δημοτικὸ τραγούδι, πού βρίσκεται σὲ πλήρη ἀντιστοιχία περιεχομένου μὲ τὴν παραπάνω παράδοση. Νὰ τὸ ἐπιμαχο ἀπόσπασμα:

— «Ψηλά στοῦ Ὀλύμπου τὴν κορφὴ, στὸν Ἄϊ-Λιά, στὴ [ράχη,

χρυσὸς δικέφαλος αἰτὸς καθόνταν στὸ προσῆλιο, κρατώντας μὲς τὰ νύχια του κεφάλι ἀντρειωμένον.

Κι' ἐκεῖ πού μοιρολόγαγε καὶ τὸ γλυκοφιλοῦσε, ἄλλος αἰτὸς ἐδιάβαινε καὶ τὸν ρωτᾷ μὲ νόνο!

— Καλὴ σου μέρα, μπράτιμε! Καλῶς μου τον τὸν βλάμη.

— Μπράτιμε, τίνος εἶναι αὐτὸ τὸ μαῦρο τὸ κεφάλι πού τὸ κρατᾷς στὰ νύχια σου, σὰ νὰ ἦταν ἄγια κάρα;

Καὶ τὸ κυτᾷς περίλυπα καὶ χύνεις μαῦρα δάκρυα;

— Βλάμη μου, σὰ μὲ ρώτησες, νὰ σοῦ τὸ μολογήσω:

Ἄντιπροχθὲς ἐδιάβαινα τῆς Πόλης τὰ λιμάνια,

κι' εἶδα τὴν Ἄϊ-Σοφία τζαμί καὶ τοὺς Ἄϊ-Ἀποστόλους

καὶ τοῦ δικοῦ μας βασιλιά κομμένο τὸ κεφάλι,

ἀπιθωμένο κι' ἔρημο σὲ μιὰ κολῶνα ἀπάνω,

κι' οἱ Τούρκοι πέρναγαν μπροστὰ καὶ τὸ περιγελοῦσαν.

Σταμάτησα τὸ δρόμο μου καὶ σκύβω καὶ τ' ἄρπάζω,

νά μὴ μᾶς τῶχουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὸ μαρτυρεοῦν.

«Ετοιμοί για χιονοδρομίες στις πλαγιές του Όλυμπου»

Θά τὸ φυλάγω σάν αὐγὸ στὴ μαύρη τὴ φωλιά μου, κί ὅταν περάσουν οἱ καιροὶ καὶ σώσουνε τὰ χρόνια, καὶ λάμπη ἡ ἡμέρα ἡ ποθητὴ νὰ χριστιανέψη ἡ πόλη, στὴ θύρα τῆς Ἁγιά-Σοφίας θά πάγω νὰ τὸ βάλω, νὰ ζωντανέψη φοβερὸ καὶ τὴν Τουρκιὰ νὰ διώξῃ».

Στὸν Ὀλυμπο οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες ἀπίθωσαν τὴν ἐλπίδα τους γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς Λευτεριᾶς. Καὶ δὲ βγήκαν γελασμένοι. Στὸν Ὀλυμπο ἀνέμισε τὸ πρῶτο ἐπαναστατικὸ μπαϊράκι μὲ τὸν Ὀλύμπιο Καρὰ-Μιχάλη, πὺ δὲν δέχτηκε νὰ προσκυνήσῃ τὸν ἴδιο τὸν Μωάμεθ Β΄, λίγα χρόνια μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης. Τότε, πὺ ἡ φοβέρα πλάκωνε τοὺς Βαλκανικοὺς λαοὺς καὶ ἡ ὄρμη τῶν γενιτσάρων κατευθυνόταν πρὸς τὴ Βιέννη καὶ τὴν Εὐρώπη, ὁ Ὀλυμπος αὐτὸς ὕψωσε τ' ἀνάστημά του καὶ χτυποῦσε μὲ λίγους συντρόφους, ὅπου εὗρισκε καὶ ὅσο μπορούσε, τὸ βάρβαρο κατακτητὴ. Καὶ δὲν ἦταν ἀνεπαίσθητα τὰ χτυπήματα, ἀλλ' ὀλέθρια καὶ θανατηφόρα, ὅπως ἔδειξε ἡ ταπεινώση τῆς Τουρκικῆς Πύλης μὲ τὸ νὰ χορηγήσῃ προνόμια στὸν ἀπροσκύνητο Καρὰ-Μιχάλη. Ἄς δοῦμε, ὅμως, πῶς περιγράφουν τὰ ἐπεισόδια, παλαιότεροι ἐρευνητές, ὅπως ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος, γιὸς τοῦ μεγάλου διδασκάλου τοῦ Γένους Κων)τίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Τούτου παραθέτομεν αὐτολεξεὶ τὸ κείμενο:

«Τουρχάμπης, ὁμὸς στρατηγὸς τοῦ Β΄ Μωάμεθ, καθυποτάξας πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν, πολλὰ κακὰ κατέπραξεν ἐν αὐτῇ. Τότε πολλοὶ τῶν κατοίκων φεύγοντες τὴν ἀνυπόστατον ὄρμην τοῦ κατακτητοῦ, μηδ' ἀνεχόμενοι ὑποκύβαι τὸν αὐχένα εἰς τὸν βαρὺν τῆς αἰχμαλωσίας ζυγόν, ἀναβάντες εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ πολυδειράδος Ὀλύμπου καὶ εἰς τὰ σπήλαια καὶ τρεφόμενοι ἀπὸ θήρας καὶ ἀκροδρῶν,

καὶ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ μοναστηρίων, διετήρησαν τὴν ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίαν, συντριβόντες συχνάκις τὴν ἐπλημένην τῶν βαρβάρων ὄφρυν. Οὗτοι πολλάκις πειραθέντες τοιουτοτρόπως καὶ μὴ δυνηθέντες χειρώσασθαι τοὺς γενναίους ἐκείνους ἤρωας, ἠναγκάσθησαν τέλος, θέλοντες καὶ μὴ, δοῦναι τούτοις προνόμια, καταστήσαντες ἐνόπλους φύλακας τῶν στενῶν. Τότε τῷ 1489 ἀνεγνωρίσθη ἐν Θεσσαλίᾳ πρῶτος ὀπλιτάρχης ὁ Καρὰ (τουτέστι μαῦρος, καθὼς ὠνόμαζον αὐτὸν οἱ πολλάκις ὑπ' αὐτοῦ συντριβέντες Τούρκοι) Μιχάλης, Ὀλύμπιος ἀνὴρ».

Τὸν Καρὰ Μιχάλη ἀκολουθοῦν ἀδιάκοπα πατριαρχικὲς ἀρματολικὲς οἰκογένειες τοῦ Ὀλύμπου οἱ Ζηδραῖοι, Βλαχαβαῖοι, Λαζαῖοι κ.ἄ.

Ἀπὸ κεῖ ἐξορμοῦν ὁ Γιάννης Σταθάς μὲ τὸν ἀδικημένο Νικοτσάρα, πὺ ἀλώνιζε Θεσσαλία καὶ Μακεδονία ἀψήφοντας στρατιᾶς ὀλόκληρες τῶν Τούρκων. Κοντὰ τους κατέφευγε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης γιὰ τὴν κατάστροψη σχεδίου γενικοῦ ξεσηκωμοῦ. Δυστυχῶς δὲν καταχωρίσθηκε ἀκόμη στὶς ἐπίσημες δέλτους τῆς Ἱστορίας ἡ τεράστια ἐθνικὴ προσφορά τοῦ Νικοτσάρα, πὺ κατέκαυσε τὸν Τουρκικὸ στόλο μέσα στὰ νερά τοῦ τουρκικοῦ Ναυστάθμου, ἐγχείρημα ἀδιανόητο καὶ πρωτόφαντο, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ τότε ξένος τύπος καὶ ἰδιαίτερα ὁ Ἄγγλικὸς ἀφιέρωσε ὀλοσέλιδες περιγραφὲς χαρακτηρίζοντας τὸν Νικοτσάρα σάν τὸν μεγαλύτερο Ναυμάχο τῶν αἰῶνων. Ἀπ' ἐκεῖ ξεπήδησε κί ὁ γνωστὸς γιὰ τὴ μοναδικὴ ἠρωικὴ ἀντίσταση στὴν ἐπανάσταση τῶν παραδουναβίων χωρῶν Γιωργάκης Ὀλύμπιος, ὁ πιὸ ἀγνός, ὁ πιὸ ἀνυστερόβουλος, ὁ πιὸ ἀκραιφνῆς πατριώτης.

Καὶ ἡ συσκότιση τῆς ἀλήθειας συνεχίζεται καὶ στὶς ἡμέρες μας. Χωρὶς πρόθεση — ὅπωςδήποτε — ὁ συγγραφεὺς τῆς σχολικῆς Ἱστορίας χαρακτηρίζει τοὺς ὀπλαρχηγούς τοῦ Ὀλύμπου δειλοὺς, γιὰτὶ δῆθεν ἐβράδυναν νὰ ξεκινήσουν τὴν ἐπανάσταση. Προσεκτικώτερη ὅμως ἐρευνα ἀπέδειξε ὅτι ἡ καθυστέρηση ἐκείνη ἦταν ἀπόρροια συμφωνίας τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπειρος, ὅπως ἦταν, ἐζήτησε νὰ μὴ ξεκινήσουν στὸν ἀγῶνα, προτοῦ φτάσῃ ὁ ἴδιος μὲ βοήθεια ἀπὸ τὴ νότια Ἑλλάδα. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν νὰ φανῆ συνεπής, ἀλλὰ οἱ ὄγκοι τῶν Τουρκικῶν ὀρδῶν δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ προχωρήσῃ πὺ πᾶνω ἀπὸ τὴ Βοιωτία. Καὶ κείνοι πιστοὶ στὴν ἐντολὴ τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ τοὺς ὄρους τῆς συμφωνίας περίμεναν μ' ἀγωνία, ὥσπου πληροφορήθηκαν τὸ ἀδύνατο τῆς ἀποστολῆς καὶ ρίχτηκαν μονάχοι στὸν ἀπεγνωσμένο ἀγῶνα — σὲ ὥρα ὀλοτελα ἀκατάλληλη, γιὰτὶ οἱ Τούρκοι ἐν τῷ μεταξύ ἄλλους ἀπομόνωσαν κί ἄλλους μὲ δόλο συνέλαβαν, ὥστε ἡ ἐπιχείρηση νὰ ἔχῃ τὸ γνωστὸ θλιβερὸ τέλος. Ἄν δὲν ἀπονεμήθηκε σ' αὐτοὺς τοὺς ἀφανεῖς ἡ εὐφημὴ μνεία γιὰ τὴν πειθαρχία, πὺ ἡ ἔλλειψή της τόσο ἐστοίχισε στὸν ἀγῶνα, δὲν συγχωρεῖται ἡ διαίωσιση τοῦ ἄκριτου χαρακτηρισμοῦ τῆς δειλίας. Γιατὶ μὲ πολὺ δυσκολώτερες συνθήκες οἱ ὀπλαρχεγοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἔδωσαν δείγματα ἀφθαστῆς παλληκαριᾶς, ἠρωῖσμοῦ καὶ φιλοπατρίας, κάνοντας τὸν Ὀλυμπο ἀπέραντο φυτῶριο κλεφτῶν καὶ ὀρμητήριο συνεχῶν ἐπαναστάσεων, ἀπὸ τὸν Καραμιχάλη, Ζῆδρο, Βλαχάβα, Νικοτσάρα μέχρι τὸν Γιωργάκη τὸν Ὀλύμπιο καὶ τοὺς μεταγενεστέρους.

Ἔτσι, ἂν στὰ ἀρχαῖα χρόνια πηγάζουν ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο ὅλα τὰ ρεύματα, πὺ ἐφοῦσκωναν τὴ θάλασσα τοῦ μεσογειακοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὴν ἀποδημία καὶ διασπορὰ τῶν Ἑλλήνων, στὰ μαῦρα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας πηγάζει τὸ ἀκατάσχετο ρεῦμα τῆς λευτεριᾶς μὲ τὴ χιλιοτραγουδημένη Κλεφτουριά. Ὁ Χρ. Χρηστοβασιλῆς εἰς τὰ Ἐθνικὰ ἄσματά του γράφει: «Ὁ Ὀλυμπος, διαρκούσης τῆς φοβερᾶς δουλείας, καθ' ἣν ἐτουρκοκρατεῖτο ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὁ Ἑλληνισμὸς, ἦτο ἡ Ἁγία Κιβωτὸς καὶ τὸ καταφύγιον πάσης Ἐθνικῆς ἰδέας καὶ πάσης Ἐθνικῆς Ἑλπί-

δος. Ἐκεῖ κατέφυγεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐλευθερία ἐκ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκεῖ ἐγεννήθησαν καὶ ἐγαλουχήθησαν οἱ Ἄρματωλοὶ καὶ οἱ Κλέφτες, ἐκεῖ ὅ,τι ὑψηλὸν καὶ μέγα, σχέσιν ἔχον πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, καὶ ἐκεῖθεν οἱ ἡμίθεοι τουρκοφάγοι ἀγνάντευαν τὴν δουλωμένην Κωνσταντινούπολιν, κλαίοντες καὶ ἐσταυροκοποῦντο ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὀρκιζόμενοι νὰ χύσωσι τὸ αἷμά των καὶ ν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἀναστηλώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς κατακρημνίσεως ἐκεῖθεν τῆς Ἡμισελήνου!»

Ὅλοι οἱ πόθοι, οἱ καημοί, οἱ λαχτάρεις καὶ τὰ ὄνειρα ἔχον κατατεθῆ χιλιετηρίδες ὀλόκληρες στὸν Ὀλυμπο, μέχρις ὅτου οἱ Ἕλληνας ἐλευθερωθῶν, ἀλλ' ἀχάριστα τότε καὶ νὰ λησμονήσῃ οὐδέποτε τὸ γενναϊόδωρο Εὐεργέτη τους.

Γιατί, ἂν ὁ Παλαμᾶς γιὰ τὸ κάθε ἀπομεινάρι ξενικῆς διάβας πλάθει τις πιὸ κοσμητικὴς λέξεις νὰ τὸ στολίσῃ ποιὸς ὕμνος ἢ ποιὰ λέξη θὰ μπορούσε νὰ ταιριάσῃ ἀπόλυτα μετὰ τὴν ἀπροσμέτρητη ἀξία τοῦ Ὀλύμπου;

Τὶ πρῶτο καὶ τί ὕστερο νὰ ἐκτιμῆσῃ κανεὶς ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, ὅταν στάθῃκε ἡ κολυμβήθρα τῶν Ἑλλήνων στὸ πρῶτο ξεκίνημά τους, ἡ μέγιστη δόξα στὰ χρόνια τῆς ἀκμῆς, τὸ μοναδικὸ ἀποκούμπι καὶ ἡ βάλσαμη παρηγοριὰ στὴν ἀφόρητη σκλαβιά καὶ τέλος τὸ ὄρμητήριο ἀπ' ὅπου ἡ λευτεριά ἄπλωσε τὰ φτερά της, γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ ὅλον τὸν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό;

Ὁ Ὀλυμπος συμβολίζει τὴν ἀκατάλυτη στοὺς αἰῶνες ἀντοχὴ τῆς πολυπαθῆς Ἑλλάδος. Εἶναι ἡ ἐθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ κοιτίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ποιμενικὴ σκηνὴ στοὺς πρόποδες τοῦ Ὀλύμπου

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Ὁ Ὀλυμπος κ' ὁ Κίσαβος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλόνουν·
Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος, καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου·
Μὴ μὲ μαλόνεις, Κίσαβε, κονιαροπατημένε.
Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρος Ὀλυμπος, ὅς τὸν κόσμον ξακουσμένος.
Ἐχω σαράντα δυὸ κορφές, ἐξῆντα δυὸ βρυσούλες·
Πᾶσα βρυσὴ καὶ φλάμπουρον, παντοῦ κλαδὶ καὶ κλέφτες.
Καὶ ὅς τὴν ψηλὴν μου κορυφὴν ἀετὸς εἶν' καθισμένος,
Καὶ εἰς τὰ νύχια του κρατεῖ κεφάλ' ἀνδρειωμένου·
— «Κεφάλι μου, τί ἔκαμες, κ' εἶσαι κριματισμένος;»
«Φάγε, πουλί, τὰ νειάτα μου, φάγε καὶ τὴν ἀνδρειάν μου,
«Νὰ κάμῃς πῆχυν τὸ φτερόν, καὶ πιθαμὴν τὸ νύχι,
«Στὸν Λοῦρον, ὅς τὸ Ξερόμερον ἀρματωλὸς ἐστάθην,

«Στὰ Χάσια καὶ ὅς τὸν Ὀλυμπον δώδεκα χρόνους κλέφτης·
«Ἐξῆντ' ἀγάδες σκότωσα, κ' ἔκαψα τὰ χωριά τους·
«Κ' ὄσους ὅς τὸν τόπον ἄφησα καὶ Τούρκους κ' Ἀρβανίτας,
«Εἶναι πολλοί, πουλάκι μου, καὶ μετρημὸν δὲν ἔχουν.
«Πλὴν ἦρθε κ' ἡ ἀράδα μου ὅς τὸν πόλεμον νὰ πέσω».

«Τὸ τραγοῦδι τοῦ Ὀλύμπου, κατὰ τὴν γνώμην μου, πρέπει νὰ συμπεριληφθῇ μετὰ τῶν πλέον ἀρχαίων τοῦ εἴδους του, καὶ σχεδὸν δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι συνετέθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἀλλὰ τραγουδεῖται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν εἶναι ἀγνωστον ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν».

Claude Fauriel